

Evaluatie smal waterspoor
Ministerie van VROM

Europalaan 40
3526 KS Utrecht
Postbus 8017
3503 RA Utrecht

Plaats Utrecht
Datum 25 april 2005
Referentie OVH2-NCW-IM/JKU/C0074

T 030 294 27 41
F 030 293 69 44
info@atosborne.nl
www.atosborne.com

Evaluatie smal waterspoor

Inhoudsopgave

1	Evaluatie smal waterspoor	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Nationale ontwikkelingen.....	3
1.3	Aanpak onderzoek ervaringen van burgers.....	4
1.4	Aanpak onderzoek ervaringen van organisaties	4
2	Conclusies	6
2.1	Ervaringen burgers	6
2.2	Ervaringen organisaties.....	6
3	Ervaringen burgers	8
4	Ervaringen organisaties	10
4.1	Inleiding.....	10
4.2	Verbeteren transparantie	10
4.3	Verhogen duurzaamheid (verminderen van de groei van het waterverbruik)	11
4.4	Verhogen van de doelmatigheid.....	11
5	Operationele aspecten	14
5.1	Inleiding.....	14
5.2	Rioolrecht bij niet-bemeterde woonruimten wordt op verschillende wijzen geïnd.....	14
5.3	Verschillen tussen bestanden van gemeente en drinkwaterbedrijf	14
5.4	Fluctuaties opbrengsten rioolrecht vanwege afhankelijkheid waterverbruik.....	15
5.5	Kwijtscheldingen	15
5.6	Communicatie belangrijk aandachtspunt bij invoering	15

1 Evaluatie smal waterspoor

1.1 Aanleiding

De staatssecretaris van VROM heeft tijdens de behandeling van het kabinetsstandpunt IBO Bekostiging Regionaal Waterbeheer in de Tweede Kamer toegezegd de ervaringen met smal waterspoor te zullen evalueren. Het ministerie van VROM heeft daartoe in het kader van de nadere concretisering van het waterketenbeleid opdracht gegeven aan AT Osborne B.V. (voorheen Berenschot Osborne B.V.).

De waterketen bestaat uit de productie en levering van drinkwater en de inzameling en zuivering van afvalwater. De waterketen kan worden beschouwd als een logische aaneenschakeling van met elkaar samenhangende waterdiensten. Toch betalen de meeste burgers in Nederland op dit moment via drie verschillende nota's van drie verschillende organisaties voor deze diensten. Hij betaalt de drinkwaterrekening aan het drinkwaterbedrijf, het rioolrecht aan de gemeente en de verontreinigingsheffing aan het waterschap. Waterleidingbedrijf, gemeente en waterschap regelen elk hun eigen facturering en incasso.

Het volledig variabeliseren van de waterketenkosten door deze te innen via één drinkwaterverbruiksafhankelijke waternota, wordt wel "breed waterspoor" genoemd. Dit systeem houdt dus in dat zowel het rioolrecht als de verontreinigingsheffing zoveel mogelijk drinkwaterverbruiksafhankelijk via de waternota worden opgelegd en geïnd. Hiermee is in de gemeente Medemblik geëxperimenteerd.

Met "smal waterspoor" wordt een beperktere variant bedoeld waarbij alleen het rioolrecht drinkwaterverbruiksafhankelijk via de (drink)waternota wordt opgelegd en geïnd. Dit systeem of vergelijkbare systemen worden verspreid in Nederland toegepast, maar met name in het verzorgingsgebied van Brabant Water en in het Gelderse deel van het verzorgingsgebied van Vitens. In het vervolg van deze rapportage wordt alleen ingegaan op "smal waterspoor". De toepassing van het breed waterspoor in de gemeente Medemblik is separaat geëvalueerd.

1.2 Nationale ontwikkelingen

De ervaringen met smal waterspoor staan in de belangstelling. Dit komt door het Kabinetsbeleid en de discussie die daaromtrent is ontstaan. Toen smal waterspoor in de jaren negentig werd ingevoerd en ook vanuit het rijk werd gestimuleerd, was waterbesparing de belangrijkste drijfveer en werd daarom in het denken uitgegaan van een volledig variabele financiering. Inmiddels wordt tegen de financiering van de waterketen anders aangekeken. Het kabinet wil een gebruikafhankelijke financieringsstructuur voor de waterketen ontwerpen. Het kabinet heeft in februari 2004 haar standpunt hierover geformuleerd.

Mede naar aanleiding van het overleg met de tweede kamer zal het rijk zich in de komende periode primair richten op het mogelijk maken van één gecombineerde, waterverbruiksafhankelijke nota, voor die partijen die op dit punt samenwerking zoeken. Het zal deze niet opleggen.

De ervaringen met smal waterspooor zijn voor de uitwerking van het kabinetsbeleid belangrijk omdat zij relevante informatie opleveren voor de uitwerking en de nadere concretisering van het beleid. Dit ondanks het gegeven dat nu een ander doel (primair transparantie) en een andere vorm (niet volledig variabel maar een combinatie van vast en variabel) wordt nagestreefd. Daarnaast levert deze evaluatie van smal waterspooor ervaringsinformatie uit de praktijk op die benut kan worden door die partijen die overwegen om de waterketengelden via één (gedeeltelijk) gebruiksafhankelijke rekening te gaan innen.

De evaluatie van smal waterspooor bestaat uit onderzoek naar de ervaringen van burgers en organisaties die te maken hebben met smal waterspooor. Het onderzoek is parallel uitgevoerd met een evaluatie in het Gelderse verzorgingsgebied van Vitens in het kader van het project Toekomst Waterketen Gelderland.

1.3 Aanpak onderzoek ervaringen van burgers

In het kader van dit onderzoek werd in een aantal gemeenten onderzocht wat de mening van de burger is over smal waterspooor. Daartoe werd een telefonische enquête uitgevoerd onder ruim 250 burgers die zelf de waternota betalen in gemeenten waar smal waterspooor van kracht is. Verder werden verdiepingsinterviews gehouden met respondenten van de enquête. In het onderzoek zijn alleen bewoners geïnterviewd van bemeterde panden. Smal waterspooor werkt immers alleen bij aanwezigheid van een watermeter. Het klanttevredenheidsonderzoek werd gehouden in de volgende gemeenten:

- Duiven.
- Bergh (sinds 1-1-2003 onderdeel van de gemeente Montferland).
- Nuenen.
- Sint Michielsgestel.
- Zutphen. De gemeente Zutphen lift mee met drinkwaterverbruiksfafhankelijk rioolrechtstarief op Vitens Nota (smal waterspooor), maar legt daarnaast aan eigenaren via de gecombineerde gemeentelijke aanslag een vastrecht op.

1.4 Aanpak onderzoek ervaringen van organisaties

De basis voor de evaluatie van de ervaringen van de organisaties was het invullen van vragenlijsten en het houden van verdiepingsinterviews. Smal waterspooor bevat twee belangrijke elementen:

- Er wordt door een gemeente voor het rioolrecht meegelift op de drinkwaternota en
- Het rioolrecht is drinkwaterverbruiksfafhankelijk.

Omdat het aantal gemeenten waar sprake is van smal waterspooor beperkt is, werd ook gesproken met organisaties waar slechts één van beide elementen aan de orde is. Zo is bijvoorbeeld de gemeente Assen bevroogd omdat die relatief groot en stedelijk is en meeliftervaring heeft. Deze gemeente hanteert echter geen drinkwaterverbruiksfafhankelijk rioolrecht. Tevens zijn gemeenten bevroogd die zijn gestopt met smal waterspooor (Nederlek) en waar men is gestopt met meeliften met een energiebedrijf (Ede) en Wassenaar. Verder zijn gesprekken gevoerd met Vitens en verkennende gesprekken met vertegenwoordigers van Brabant Water en Duinwaterbedrijf Zuid-Holland. Ook is om een beeld te krijgen van mogelijke doelmatigheidswinsten een interview gehouden met het Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie Heffing en Waardebepaling (SVHW).

Omdat ook waterschappen meeliftervaring hebben zijn interviews gehouden met het waterschap Rivierenland en het waterschap Vallei en Eem. De relevante ervaring betreft met name het meeliften voor de verontreinigingsheffing op de Vitens nota door Rivierenland en op de Eneco nota door Vallei en Eem. Met deze aanpak is beoogd een vollediger beeld te schetsen van smal waterspoor.

In tabel 1.1 zijn de gemeenten opgenomen die in het kader van de evaluatie zijn bevraagd. De selectie van de bevraagde gemeenten is tot stand komen in overleg met Toekomst Waterketen Gelderland en met VROM.

Tabel 1.1. geïnterviewde gemeenten (*Gemeenten met smal waterspoor zijn cursief afgedrukt*)

GEMEENTE	AARD VAN HET RIOOLRECHT EN WIJZE VAN HEFFEN
Assen	Lift sinds begin 2003 voor o.a. rioolrecht (vastrecht) met Water maatschappij Drenthe (WMD) mee.
<i>Bolsward</i>	<i>Lift met drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht tarief mee op de NUON – nota. Vitens neemt deze activiteit over van NUON</i>
<i>Duiven *</i>	<i>Lift met drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht tarief mee op de Vitens-nota.</i>
Ede	Liftte met rioolrecht (als vastrecht) mee op de NUON-nota. Gemeente legt nu zelf rioolrecht op; eveneens als vastrecht.
<i>Medemblik</i>	<i>Lift met drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht tarief mee op nota drinkwaterbedrijf PWN (smal waterspoor). In 2003 en 2004 de enige gemeente in NL met breed waterspoor (ook drinkwaterverbruiksafhankelijk Wvo-tarief).</i>
<i>Montferland (tot 31-12-2004 Bergh en Didam) *</i>	<i>De voormalige gemeente Bergh liftte met een drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht tarief mee op de Vitens Nota. De Gemeente Montferland voert het systeem per 1-1-2004 in de gehele gemeente in.</i>
Nederlek	Liftte met drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht tarief mee op nota drinkwaterbedrijf Hydron. Per 1-1-2004 worden alle gemeentelijke belastingen waaronder rioolrecht door SVHW opgelegd en geïnd.
<i>Sint-Michielsgestel</i>	<i>Lift met drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht tarief mee op de nota van Brabant Water</i>
Wassenaar	Liftte voorheen mee met NUON. Legt nu op basis van gegevens van Duinwaterbedrijf Zuid-Holland zelf drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht op via een gecombineerde aanslag voor alle gemeentelijke heffingen
Valkenburg aan de Geul	Legt op basis van gegevens van het drinkwaterbedrijf Limburg zelf drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht op via een gecombineerde aanslag voor alle gemeentelijke heffingen
<i>Zutphen *</i>	<i>Lift mee met drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht tarief op Vitens Nota. Legt daarnaast aan eigenaren via de gecombineerde gemeentelijke aanslag een vastrecht op.</i>

* Met betrekking tot deze in het Gelderse verzorgingsgebied van Vitens gelegen gemeenten geldt dat ook de Verontreinigingsheffing meelift op de drinkwaternota zodat de burger inzicht krijgt in de totale kosten van de waterketen. Het betreft hier een vastrecht.

2 Conclusies

2.1 Ervaringen burgers

In een aantal gemeenten waar smal waterspoor van kracht is, werd een klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd door middel van enquêtes en verdiepingsinterviews. De belangrijkste conclusies die kunnen worden getrokken luiden als volgt:

- Burgers ervaren het als positief dat ze via hun gedrag de hoogte van hun waternota kunnen beïnvloeden.
- Burgers begrijpen en waarderen het principe van “belasten op basis van gebruik”. Dit wordt bevestigd door het gering aantal klachten bij invoering van een drinkwaterverbruiksafhankelijk riooltarief in gemeenten. Verder blijkt dat toen een gemeente besloot het systeem op te heffen er relatief veel over werd geklaagd.
- De klant is redelijk op de hoogte van de taakverdeling in de waterketen, maar niet goed op de hoogte van de tarieven die worden betaald voor rioolrecht en drinkwater. Smal waterspoor geniet in de onderzochte gemeenten beperkte bekendheid.
- Verder zijn burgers over het algemeen tevreden met de wijze waarop smal waterspoor wordt uitgevoerd. Tevens is men tevreden over de dienstverlening in het kader van smal waterspoor
- De meerderheid van de burgers geeft aan dat het eigen waterverbruik wordt beïnvloed door smal waterspoor. Overigens is in gemeenten geen significante daling van het waterverbruik aangetoond.

2.2 Ervaringen organisaties

De ervaringen van de geïnterviewde gemeenten en drinkwaterbedrijven zijn beschreven aan de hand van de doelstellingen die bij deze organisaties ten tijde van de invoering van smal waterspoor een rol hebben gespeeld:

Verbeteren transparantie (zicht op totale waterverbruiksafhankelijke kosten)

Gemeenten waar smal waterspoor van kracht is geven vaak als motief hiervoor aan dat het als rechtvaardig wordt beschouwd dat de burger betaalt voor hetgeen hij gebruikt. Geconcludeerd kan worden dat men in de onderzochte gemeenten tevreden is over het principe “de gebruiker betaalt”. Ook de burgers zijn naar de ervaring van gemeenten tevreden. Gesteld kan worden dat hiermee de transparantie van de kosten van de waterketen voor de burger is vergroot.

Verhogen duurzaamheid (verminderen van de groei van het waterverbruik)

Alhoewel bij invoering duurzaamheid (waterbesparing) een belangrijke doelstelling was, beschouwen gemeenten dat momenteel niet meer als een belangrijk argument. Dit vooral omdat het waterverbruik in Nederland al relatief laag is en niet is aangetoond dat het waterverbruik sterk is afgenomen of minder toegenomen door invoering van het systeem. Tegelijkertijd met de invoering van smal waterspoor werden ook andere waterbesparende maatregelen genomen.

Verhogen doelmatigheid

Vrijwel alle onderzochte organisaties zijn van mening dat smal waterspooor heeft geleid tot een daling van het aantal niet-betalers. De incasso van het rioolrecht is een taak van het drinkwaterbedrijf geworden en vindt plaats door middel van een gecombineerde nota. Gebruikers blijken de drinkwaternote goed te betalen; het rioolrecht 'lift mee' met dit goede betalingsgedrag. Behalve door incassoverbetering kan de doelmatigheid (in beperkte mate) worden verhoogd door efficiencyvoordelen bij het opleggen en innen van het rioolrecht. Sommige gemeenten noemen echter besparingen van enkele procenten. De mate waarin deze voordelen optreden bij gemeenten is afhankelijk van de Ausgangssituatie: indien een gemeente oorspronkelijk voor verschillende gemeentelijke belastingen afzonderlijke aanslagen verstuurd is de winst in beginsel groter dan wanneer in de Ausgangssituatie sprake was van een gecombineerde aanslag.

Verder geldt dat extra doelmatigheidswinst kan worden behaald wanneer minder partijen het proces van heffen en innen uitvoeren. Dit kan bijvoorbeeld wanneer één van de partijen in de waterketen een breder heffingspakket uitvoert of wanneer namens de waterketenorganisaties een centraal heffingskantoor deze taken uitvoert.

Over het geheel genomen kan worden geconcludeerd dat de onderzochte gemeenten waar smal waterspooor van kracht is, daar over het algemeen positief over zijn.

Operationele aspecten

Een aantal aspecten bij invoering van smal waterspooor en praktische oplossingen komen uit de evaluatie naar voren:

- Organisaties die smal waterspooor recent hebben ingevoerd of die recent zijn gaan meeliften geven aan dat het van belang is helder en tijdig te communiceren met de burger over de veranderingen die optreden.
- Goed bestandsbeheer is van groot belang. Tussen de bestanden van gemeente (GBA) en drinkwaterbedrijf komen soms verschillen voor. Door geautomatiseerd vergelijking tussen deze bestanden kunnen verbeteringen in beide bestanden worden bereikt. Gemeenten kunnen hun systemen zo inrichten dat het drinkwaterbedrijf geen toegang heeft tot de GBA gegevens.
- In een enkele gemeente is aangegeven dat na invoering van smal waterspooor de opbrengst van het rioolrecht minder voorspelbaar is geworden omdat er van jaar tot jaar fluctuaties in het waterverbruik optreden van een paar procent (maximaal 5% is genoemd). De oplossing hiervoor is het aanhouden van een iets grotere rioolrechtreserve
- Kwijtscheldingen worden op verschillende wijzen verwerkt bij gemeenten. De verschillende werkwijzen naar behoren.

3 Ervaringen burgers

De doelstellingen van onderzoek naar de ervaringen van burgers met smal waterspoor waren om vast te stellen of de klanten:

- Bekend zijn met smal waterspoor.
- Tevreden zijn met smal waterspoor.
- Door smal waterspoor tot gedragsverandering komen.

De belangrijkste resultaten uit het onderzoek luiden als volgt:

- Meer dan de helft van de burgers vindt het positief dat een hoger waterverbruik ertoe leidt dat men een hoger bedrag aan rioolrecht betaalt en vice versa. Bijna 11% beschouwt dit als negatief.
- De meerderheid van burgers weet dat het riool wordt aangelegd en onderhouden door de gemeente en dat de waterlevering door het drinkwaterbedrijf wordt verzorgd.
- Slechts een kleine minderheid van de respondenten (14,6%) is ervan op de hoogte dat bij smal waterspoor voor het riool via de nota van het drinkwaterbedrijf wordt betaald.
- Evenveel burgers wisten wel en evenveel niet dat het te betalen bedrag aan rioolrecht afhankelijk is van het drinkwaterverbruik.
- Rond de 90% procent van de respondenten gaf aan niet te weten wat de hoogte van het (drinkwaterverbruiksafhankelijk) rioolrecht of van het drinkwatertarief is. Minder dan 4% van de burgers schat de hoogte hiervan correct.
- Ruim 62% van de burgers geeft aan dat zijn drinkwaterverbruik wordt beïnvloed doordat meer moet worden betaald bij meerverbruik (doordat ook het rioolrecht waterverbruiksafhankelijk is). Ruim 34% geeft aan dat dit niet het geval is.
- Bij Waterspoor wordt bezwaar, kwijtschelding en beroep geregeld door de gemeente. Het blijkt dat de bekendheid hiermee van burgers beperkt is.
- Verder zijn de burgers redelijk tevreden over de dienstverlening van de gemeente en het drinkwaterbedrijf. De indruk bestaat dat door de ervaring die bij beide organisaties door front-officemedewerkers is opgedaan, vragen die formeel voor de gemeente zijn, ook door het drinkwaterbedrijf kunnen worden beantwoord.

Samengevat levert dit de volgende conclusies op:

- Burgers ervaren het als positief dat ze via hun gedrag de hoogte van hun waternota kunnen beïnvloeden.
- Burgers begrijpen en waarderen het principe van “belasten op basis van gebruik”. Dit wordt bevestigd door het gering aantal klachten bij invoering van een drinkwaterverbruiksafhankelijk riooltarief in gemeenten. Verder blijkt dat toen een gemeente besloot het systeem op te heffen er relatief veel over werd geklaagd.
- De klant is redelijk op de hoogte van de taakverdeling in de waterketen, maar niet goed op de hoogte van de tarieven die worden betaald voor rioolrecht en drinkwater. Smal waterspoor geniet in de onderzochte gemeenten beperkte bekendheid.

- Verder zijn burgers over het algemeen tevreden met de wijze waarop smal waterspoor wordt uitgevoerd. Tevens is men tevreden over de dienstverlening in het kader van smal waterspoor
- De meerderheid van de klanten geeft aan dat het eigen waterverbruik wordt beïnvloed door smal waterspoor. Overigens is in gemeenten geen significante daling van het waterverbruik aangetoond.

4 Ervaringen organisaties

4.1 Inleiding

De geïnterviewde gemeenten en drinkwaterbedrijven geven aan dat bij het invoeren van smal waterspooor met name volgende doelstellingen een rol hebben gespeeld:

1. Verbeteren transparantie (zicht op totale waterverbruiksafhankelijke kosten).
2. Verhogen duurzaamheid (verminderen van de groei van het waterverbruik).
3. Vergroten doelmatigheid.

Per beoogde doelstelling wordt in de volgende paragrafen toegelicht welke ervaringen zijn opgedaan.

4.2 Verbeteren transparantie

Gemeenten waar smal waterspooor van kracht is geven vaak als motief hiervoor aan dat het als rechtvaardig wordt beschouwd dat de burger betaalt voor hetgeen hij gebruikt. Dit argument is gebruikt bij de invoering van het systeem, veelal begin jaren 90 en is nog steeds van kracht. De transparantie voor de burger van de kosten van de waterketen wordt hiermee verhoogd. Overigens hangt een deel van de kosten van de riolering samen met de afvoer van regenwater.

Dat burgers het principe van “belasten op basis van gebruik” begrijpen en waarderen kan onder meer worden afgeleid uit het gering aantal klachten bij invoering van een drinkwaterverbruiksafhankelijk riooltarief. De gemeente Nederlek bijvoorbeeld, voerde het systeem in 1996 in en schafte het in 2003 weer af. Het aantal klachten bij afschaffing was groter dan bij invoering. Nederlek zag in de klachten aanleiding om bij afschaffing van het drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht, in beginsel te kiezen voor een gestaffeld systeem. Daarmee is het systeem weer in redelijke mate drinkwaterverbruiksafhankelijk. Ook de voormalige gemeente Bergh, nu samen met Didam gemeente Montferland voerde beging 2005 smal waterspooor in. De invoering is tot nu toe vlekkeloos verlopen. Er zijn nauwelijks bezwaren geuit door de bevolking.

Een ander voorbeeld is te vinden in Wassenaar. Deze gemeente lifte mee op de NUON nota met een drinkwaterverbruiksafhankelijk tarief. NUON heeft echter per 1 januari 2004 de samenwerking opgezegd omdat het bedrijf een zuivere energienota aan haar klanten wil presenteren. De gemeente heeft er vervolgens voor gekozen om een waterverbruiksafhankelijk rioolrecht tarief te handhaven. De gemeente hanteert nu een systeem waarbij de gemeente het rioolrecht zelf oplegt en int op basis van verbruiksgegevens van het drinkwaterbedrijf. Het principe ‘de gebruiker betaalt’ stond politiek niet ter discussie.; de burger was er tevreden over.

Eén gemeente heeft aangegeven er belang te hechten de burger de totale kosten van de waterketen te presenteren. In de onderzochte Gelderse gemeenten lift naast het drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht, ook de Verontreinigingsheffing (weliswaar als vastrecht) mee. De burger krijgt via de drinkwaternota dus inzicht in de totale kosten van de waterketen.

In andere gemeenten werd aangegeven dat de burger wellicht meer geïnteresseerd is in wat de kosten van de dienstverlening van de gemeente zijn in plaats van in de kosten van de waterketen. Zo wordt in sommige gemeenten aan de burger een gecombineerde aanslag van alle gemeentelijke heffingen opgelegd waarbij het rioolrecht drinkwaterverbruiksafhankelijk is.

Geconcludeerd kan worden dat men in de onderzochte gemeenten tevreden is over het principe “de gebruiker betaalt”. Ook de burgers zijn naar de ervaring van gemeenten tevreden. Gesteld kan worden dat hiermee de transparantie van de kosten van de waterketen voor de burger is vergroot.

4.3 Verhogen duurzaamheid (verminderen van de groei van het waterverbruik)

Een van de argumenten die voor de invoering van smal waterspoor werden gebruikt, is het bevorderen van duurzaamheid door waterbesparing. De duurzaamheidsvoordelen zijn gerelateerd aan het waterverbruik. Immers hoe minder drinkwater er wordt verbruikt, des te minder water hoeft te worden gewonnen (minder verdroging), gezuiverd (minder afvalstoffen en chemicaliëngebruik) en getransporteerd (minder energie).

Momenteel beschouwen gemeenten duurzaamheid niet meer als een belangrijk argument, omdat het waterverbruik in Nederland al relatief laag is en omdat niet is aangetoond dat het waterverbruik is afgenomen of minder is toegenomen door invoering van het systeem (tegelijkertijd werden ook andere waterbesparende maatregelen genomen). Het drinkwaterverbruik is sterk inelastisch: de prijs heeft maar een geringe invloed op het waterverbruik. In de gemeente Zutphen wordt een deel van het rioolrecht geheven als vastrecht van eigenaren. Het drinkwaterverbruiksafhankelijk tarief is daardoor relatief laag. Het effect op het waterverbruik neemt hierdoor verder af. Eén geïnterviewde gemeente noemt duurzaamheid als een belangrijk argument om smal waterspoor te blijven hanteren.

4.4 Verhogen van de doelmatigheid

Vrijwel alle onderzochte organisaties zijn van mening dat smal waterspoor heeft geleid tot een daling van het aantal niet-betalers. De incasso van het rioolrecht is een taak van het drinkwaterbedrijf geworden en vindt plaats door middel van een gecombineerde nota. Gebruikers blijken de drinkwaternota goed te betalen; het rioolrecht ‘lift mee’ met dit goede betalingsgedrag.

In het geval het rioolrecht via de drinkwaternota wordt geheven bij woonruimten die een watermeter delen, zoals flatgebouwen, ontbreekt de mogelijkheid om specifieke woonruimten af te sluiten. Daar geldt het incassovoordeel niet. In de gemeenten waar smal waterspoor wordt gehanteerd, die over het algemeen landelijk en klein zijn, komt dit overigens weinig voor.

Indien een gemeente het rioolrecht laat innen door het drinkwaterbedrijf zal de gemeente meestal nog steeds andere belastingen, zoals de OZB en afvalstoffenheffing, aan burgers moeten opleggen en innen. Het aantal partijen dat bestanden bijhoudt, rekeningen verstuurt en int neemt derhalve veelal niet af. Het apparaat dat een gemeente nodig heeft voor oplegging en incasso blijft derhalve grotendeels in stand. Indien een gemeente voor invoering van smal waterspoor voor verschillende gemeentelijke belastingen afzonderlijke aanslagen verstuurt is de winst bij invoering van smal waterspoor in beginsel groter dan wanneer in de uitgangssituatie sprake was van een gecombineerde aanslag.

Geconcludeerd kan worden dat het introduceren van smal waterspoor daarom in beginsel slechts beperkte efficiencyvoordelen kan opleveren. Van de beoogde doelmatigheidswinst op grond van efficiencyvoordelen, zijn geen concrete berekeningen bekend. Sommige gemeenten noemen echter besparingen van enkele procenten.

Sommige gemeenten waar smal waterspoor van kracht is, leggen zelf een aanslag op voor het rioolrecht. Bij de Brabantse smal waterspoorgemeenten wordt door het drinkwaterbedrijf namens de gemeente een aanslag opgelegd. De ervaring in een aantal gemeenten, zoals Duiven, Bergh (nu Montferland) en Zutphen leert dat het niet noodzakelijk is om een aparte aanslag op te leggen voor het gebruikersdeel van het rioolrecht. In de rioolrechtverordening wordt dan opgenomen dat de voorschotnota die door het drinkwaterbedrijf wordt opgesteld tevens de voorlopige aanslag is van de gemeente en dat de eindafrekening van het drinkwaterbedrijf tevens de aanslag van de gemeente is. In Duiven is vastgesteld dat hiermee aan alle wettelijke verplichtingen is voldaan. Geconcludeerd kan worden dat het wellicht mogelijk is om bij een aantal gemeenten waar smal waterspoor van kracht is, eveneens extra doelmatigheidswinst te bereiken door te regelen dat de gemeente niet langer zelf een aanslag voor rioolrecht oplegt.

Voor gemeenten betekent smal waterspoor dat het rioolrecht door een andere partij wordt opgelegd en geïnd en dat in beginsel de andere gemeentelijke belastingen door de gemeente zelf worden opgelegd. Smal waterspoorgemeenten in Oost Brabant behalen mogelijk grotere doelmatigheidswinsten dan andere smal waterspoorgemeenten doordat niet alleen het rioolrecht, maar ook andere heffingen en belastingen via het drinkwaterbedrijf worden opgelegd en geïnd. Ook de Water Maatschappij Drenthe (WMD) verricht voor gemeenten een breed takenpakket. Bij het toevoegen van andere gemeentelijke belastingen aan de drinkwaternota is een aandachtspunt dat de kosten van de waterketen voor de consument helder vast te stellen zijn.

De gemeente Nederlek heeft er voor gekozen om het meeliften voor het rioolrecht op de Hydronnota te beëindigen en het opleggen en innen van alle gemeentelijke belastingen te laten uitvoeren door het Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie Heffing en Waardebepaling (SVHW). Doordat de gemeente niet langer een eenheid gemeentebelastingen in stand hoeft te houden, treedt een jaarlijkse besparing op die groter is dan de besparing die met het meeliften op de Hydronnota werd bereikt. De kosten van drinkwater staan momenteel niet op de door SVHW verzonden nota. Het is dus op dit moment niet mogelijk om de totale kosten van de handling van drinkwater aan de klant te laten zien. Bezien vanuit het vigerend waterketenbeleid waarin transparantie als doelstelling is geformuleerd, is dit een beperking. Overigens wordt door SVHW niet uitgesloten dat de kosten van drinkwater later ook op de nota kunnen meeliften. Dit zou betekenen dat zowel de kosten van de waterketen als die van de gemeente op één nota gepresenteerd kunnen worden. Er zou in dat geval sprake zijn van een centraal heffingenkantoor waarin alle waterketenorganisaties participeren.

Geconcludeerd kan worden dat er met smal waterspoor door incassoverbetering doelmatigheidsvoordelen te bereiken zijn. Aanvullend kan de doelmatigheid worden verhoogd door efficiencyvoordelen bij het opleggen en innen van het rioolrecht. Sommige gemeenten noemen besparingen van enkele procenten.

De mate waarin deze voordelen optreden bij gemeenten is afhankelijk van de uitgangssituatie: indien een gemeente oorspronkelijk voor verschillende gemeentelijke belastingen afzonderlijke aanslagen verstuurd is de winst in beginsel groter dan wanneer in de uitgangssituatie sprake was van een gecombineerde aanslag.

Verder geldt dat extra doelmatigheidswinst kan worden behaald wanneer minder partijen het proces van heffen en innen uitvoeren. Dit kan bijvoorbeeld wanneer één van de partijen in de waterketen een breder heffingenpakket uitvoert of wanneer namens de waterketenorganisaties een centraal heffingskantoor deze taken uitvoert.

5 Operationele aspecten

5.1 Inleiding

In de operationele sfeer zijn de volgende aandachtspunten opgekomen:

1. Rioolrecht bij niet-bemeterde woonruimten.
2. Verschillen bestanden gemeente en drinkwaterbedrijf.
3. Fluctuaties opbrengsten rioolrecht. Vanwege afhankelijkheid waterverbruik.
4. Kwijtscheldingen.
5. Communicatie belangrijk aandachtspunt bij invoering.

5.2 Rioolrecht bij niet-bemeterde woonruimten wordt op verschillende wijzen geïnd.

De oplegging en inning van rioolrecht bij woonruimten die een watermeter delen, gebeurt in veel gevallen niet door het drinkwaterbedrijf, maar door de gemeenten zelf. De onbemeterde woningen komen met name in stedelijk gebied met veel appartementgebouwen voor. Zo deelt in een stedelijke gemeente als Zutphen een relatief groter deel van de woonruimten de watermeter.

Toen nog sprake was van smal waterspoor in de gemeente Nederlek, werd bij gedeelde watermeters, het drinkwatertarief, inclusief het rioolrecht door Hydron opgelegd aan de gebruiker van de watermeter. Deze gebruiker (meestal een woningbouwvereniging of een vereniging van eigenaren), had de taak om de kosten door te belasten naar de gebruikers van de woonruimten. Volgens Nederlek werkte dit systeem naar wens.

Brabant Water en Waterleidingmaatschappij Drenthe (WMD) leggen voor meeliftende gemeenten bij niet-bemeterde woonruimten wel rioolrecht op. Het computersysteem van het drinkwaterbedrijf bevat dan niet alleen de adressen waarop zich watermeters bevinden, maar ook de andere adressen van woonruimten. Zo kunnen voor gemeenten en voor waterschappen op die adressen rioolrecht en verontreinigingsheffing worden opgelegd. Het blijkt dat gemeenten onderling verschillende forfaitaire bedragen hanteren voor het rioolrecht bij niet-bemeterde woonruimten, die meestal zijn gekoppeld aan het aantal inwoners. Alhoewel dit de uitvoering voor het drinkwaterbedrijf niet vereenvoudigt, worden deze regelingen toch door de drinkwaterbedrijven uitgevoerd.

5.3 Verschillen tussen bestanden van gemeente en drinkwaterbedrijf

Het blijkt dat bij sommige gemeenten verschillen kunnen bestaan tussen de adressenbestanden die door de gemeente worden gebruikt en het bestand van het drinkwaterbedrijf. Algemeen wordt gezegd dat het bestand van het drinkwaterbedrijf meestal meer actueel is dan de gemeentelijke basisadministratie (GBA) omdat men bij verhuizing een prikkel heeft om zich snel aan of af te melden bij het drinkwaterbedrijf. De GBA is nauwkeurig ("Jansen met één of twee s-en") en up to date ten aanzien van de gezinssamenstelling (overlijden, geboorte). De combinatie van deze kennis kan opleveren dat nota's beter aan de juiste personen met de juiste tenaamstelling kunnen worden verzonden.

Een voorbeeld van de uitwerking hiervan is te vinden in de gemeente Assen. Deze gemeente voert geautomatiseerd vergelijkingen uit tussen de GBA, de WOZ en het bestand van het drinkwaterbedrijf (waarin het inzage heeft). Uit deze vergelijking vloeien voor alle drie bestanden verbeteringen voort die vervolgens kunnen worden verwerkt en ten goede komen aan zowel overheid als drinkwaterbedrijf. (Drinkwater)bedrijven hebben op grond van wet- en regelgeving geen inzage in de GBA. Daarom ontvangt het drinkwaterbedrijf alleen de relevante mutaties in haar bestand. Deze mutaties worden door de gemeente rechtstreeks in het bestand van het drinkwaterbedrijf ingevoerd. Gemeenten kunnen hun systemen zo inrichten dat het drinkwaterbedrijf geen toegang heeft tot de GBA gegevens.

5.4 **Fluctuaties opbrengsten rioolrecht vanwege afhankelijkheid waterverbruik**

In een enkele gemeente is aangegeven dat na invoering van smal waterspoor de opbrengst van het rioolrecht minder voorspelbaar is geworden omdat er van jaar tot jaar fluctuaties in het waterverbruik optreden van een paar procent (maximaal 5% is genoemd). Dit geeft soms aanleiding tot politieke discussie. Andere gemeenten hebben weinig problemen met de iets grotere fluctuatie in de opbrengsten. Veelal wordt als oplossing hiervoor gezien het aanhouden van een iets grotere rioolrechtreserve als buffer.

5.5 **Kwijtscheldingen**

Het afwikkelen van kwijtscheldingsverzoeken geschiedt bij gemeenten op verschillende wijzen:

- De gemeente betaalt het bedrag dat een burger aan het drinkwaterbedrijf betaalt voor rioolrecht exact terug.
- De gemeente geeft geen kwijtschelding. Wel wordt bijzondere bijstand verleend in de vorm van een vast bedrag. Het variabel drinkwaterverbruiksafhankelijk rioolrecht blijft dan gewoon in stand. (dit om de burger te prikkelen het waterverbruik beperkt te houden).
- De gemeente geeft toegekende kwijtscheldingen door aan het drinkwater waarna geen oplegging en inning van het rioolrecht meer plaats vindt.

5.6 **Communicatie belangrijk aandachtspunt bij invoering**

Gemeenten die smal waterspoor recent hebben ingevoerd of die recent zijn gaan meeliften geven aan dat het van belang is helder en tijdig te communiceren met de burger over de veranderingen die optreden. Concrete acties van gemeenten variëren van het plaatsen van artikelen in huis aan huis bladen tot het verzenden van geadresseerd informatiemateriaal. Teneinde de bekendheid van smal waterspoor in gemeenten te vergroten worden burgers veelal jaarlijks opnieuw geïnformeerd. De voormalige gemeente Didam, na samenvoeging met Bergh gemeente Montferland, voerde recent smal waterspoor in. Er blijken tot nu toe nauwelijks klachten van burgers te zijn.